

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ

36.

Γραμματική καὶ γλωσσολογία.

Νομίζω πῶς εἴτανε ἀναγκαῖο νὰ ζητυλιχτῇ φαρ-
διά πλατιά τὸ μακρινὸ καὶ κάπως βαρετὸ ῥηματικὸ
παράδειγμα. Νὰ μὲ συμπαθεῖτε καὶ πάλε· μὰ δὲν
τὸ κάνω γιὰ δικό μου ῥαχάτι. Ὅλα δὲν παρουσιάζ-
ουνε τόσες δυσκολίες, δὲ χρειάζονται καὶ τόσα
σκόλια. Εἶναι πολλὰ πρὸ ἐφκοῖα. Ἐννοεῖται πῶς
σὲ τέτοια δουλειὰ πρέπει νὰ ξεχνῶμε τὰ γούστα
μας καὶ τὸν ἑαυτὸ μας, γιὰ νὰ συλλογιστοῦμε τὸ
ἔθνος. Πρέπει κάπως νὰ ξεχάσουμε καὶ τὴ γλωσσο-
λογία. Ὁ γλωσσολόγος ὅπου ἀκούει τύπο, τὸν ἄρ-
πάζει, γιὰτὶ ὁ καθένας ἔχει τὴν ἐπιστημονικὴν του
τὴ σημασίαν, ἔχει τὴν ἀξίαν του χρωστοῦμε ὅμως
νὰ κάνουμε τώρα ἔργο γραμματικῆς, κ' ἡ γραμμα-
τικὴ κανονίζει, ἐπειδὴ καὶ διαλέγει. Μπορεῖ νὰ
μοῦ ἀρέσῃ ἄλλα, μπορεῖ νὰ μοῦ χτυπήσῃ ὁμορφα
στῶφτι ὁ τύπος ἀμάξα, ὅν. ἡ αἰτ. πλ. τοῦ ἀμαξιοῦ.
Λέγεται, δὲν εἶναι ζήτημα· γιὰτὶ νὰ μὴ γραφῇ
κιάλας; Μοῦ καπνίζει ἔτσι ἐμένα· καθίζω λοιπὸν
τὸν τύπο καὶ στὸ χαρτί. Πρέπει ὅμως νὰ συχαστῶ
καὶ ποῦ θὰ μὲ πᾶν, γιὰτὶ ἂν παραδεχτῶ τῆ ἀμάξα,
παραδέχτηκα συνάμα καὶ μιὰ ὄν. αἰτ. τοῦ ἐν. ἀμά-
ξο, ποῦ δὲ μοῦ κάπνισε διόλου, ὅταν ἔβγαλα τῆ ἀμάξα,
μὰ ὁ πλ. ἀμάξα δὲν μπορεῖ ν᾿ ἔχῃ ἄλλο ἐνικό ἀπὸ
ἀμάξο. Κι ὡστόσο ἀδύνατο νὰ διδάξω στὴ γραμ-
ματικὴν μου πῶς τὰ οὐδέτερα μὲ -ο ἔχουνε πληθυν-
τικὸ μὲ -α καὶ πῶς τὰ οὐδέτερα μὲ -ι ἔχουνε -ια
στὸν πληθυντικόν, ἀφοῦ τῆ ἀμάξου, μὰζὶ τοὺς τὰ κο-
ρίττου, τὰ παιδιόττου, τὰ περσέττου, τὰ τριπέττου καὶ
χίλια τέτοια, δηλαδὴ μὲ σ πρὶν ἀπὸ τὸ -ια, ἔχουνε
α στὸν πληθυντικόν, ἐνῶ ἔχουνε στὸν ἐνικό τοὺς ι.
Σὰ διαλέγεις, δὲ διαλέγεις ἕναν τύπο μονάχα· τὸν
ἀκολουθεῖς καὶ ὁ γείτονάς σου. Ἐρχεται κατόπι του
καὶ ἡ σειρά. Ἡ ὀνομαστικὴ ἀθροπότη μου φαίνεται
ἀπλότερη καὶ μένα, μοῦ στρέγει περισσότερο ἀπὸ
τὴν ὀνομαστικὴν ἀθροπότην σπουδαῖο μάλιστα ποῦ
εἶναι ἡ κατὰ τὴν δημοτικὴν, γιὰτὶ ὁ λαὸς νιώτη
ξέρε, δὲν ξέρε νιώτητα. Ἡ κατὰ τὴν -τη-α κα-
θάρως δασκαλισμός, πὸ τίς λέξεις ἐκείνες ποῦ φτειά-
νουμε ἵσυχια στὸ γραφεῖο μας, ὅπως εἶδαμε πρὸ
ἁπάνω καὶ τὸν Παρθενῶνα. Ὡστόσο ἡ ἀθροπότης
καλλήτερη· μόνον ἀφτὸ ποῦ δίνει καὶ πληθυντικόν,
ἀθροπότητες, πιθανότητες, φαρδύτητες κτλ. ἀθρο-
πότητες, φαρδύτητες, κάπως δύσκολο νὰ γράψουμε· ται-
ριάζει στὰ τέτοια νὰ φανῶμε καὶ συδιθεαστικοί·
τὸ εἴπαμε κιάλας, τὸ θυμίζουμε καὶ πάλε· αὐτὸν ἡ
καθαρέτουσα συνθίξει κανέναν τύπο ποῦ εἶναι, ποῦ
ξέρουμε πῶς εἶναι δημοτικὸς, σωστὸ καὶ μετὶς νὰ
παραδεχτοῦμε τὸν ἴδιον, ἀντὶς νὰ παραγυρέσουμε
ἄλλα δημοτικώτερους τύπους, ὅπως λένε τὰ
Ῥ. κ. Μ., Β' σ. 2. Ἡ ἀρχὴ ἀχαμνὴ δὲν εἶναι·
δὲν πειράζει ν᾿ ἔχουμε πλάγι πλάγι μὲ τὴν ἀθροπότη-
τητα καὶ τὸν πληθυντικὸν τῆς νιώτης, οἱ νιώτες (ἄλλο
τὰ νιάτα), γιὰτὶ ἐδῶ τὸν τύπο ἐσὺ δὲν τὸν ἐφτεια-
σες, τὸν ἐμαθες ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ τὸν κλίνεις καθὼς
θὰ τὸν ἐκλίνεις καὶ ὁ λαός. Ἐσὺ διάλεξες μονάχα.

*Κοίταξε φύλλα 171, 172, 173, 174, 175, καὶ 176.

διάλεξες, γιὰ νὰ κάμῃς γραμματικὴ ὅσο γίνεται πρὸ
ἐφκοῖα, ὅσο γίνεται πρὸ χρήσιμη στὰ παιδιά.

37.

Νότια καὶ κοινή.

Σὲ κάμποσα ὅμως πρέπει ν᾿ ἔχουμε τὸ νοῦ μας,
μήπως ἡ καθαρέτουσα μᾶς τὰ στρεβλώσῃ, ἐπειδὴ
τοῦ λόγου τῆς δὲν ξέρω πῶς τὰ καταφέρει, μὰ
πάντα ἡ τὰ χαλνᾷ ἢ τὰ δύναται καὶ τὰ ῥωτᾷ
μὲ κάτι ε, ὅταν ἐμεῖς δὲν ἔχουμε—λ. χ. ἐλέγαμε—
ἢ ὅταν ἔχουμε ο ἀντὶς ε, ὁμπρός, ὅξω, ποῦ τὰ
κάνει ἄνυστα ὁμπρός ἔξω—ἢ μ' ἕνα ι, ὅταν ἐμεῖς
ἔχουμε τὸ ε—πλερώνω, ξερός, ποῦ ἡσυχία δὲ
βρίσκει ὡς ποῦ τοὺς ξαναβάλλῃ τὸ ι, πληρώνω, ξη-
ρός—ἢ κάποτε καὶ μ' ἕνα ο, ὅταν ἐμεῖς ἔχου-
με ου, ποῦ τὸ εἶδαμε καὶ στὰ ῥήματα, ὅπου ὁ
σωστὸς τύπος γράφοντε—γιατὶ γράφοντε δὲν ὑπάρ-
χει—ἀπαραίτητο ἀντίχτυπο ἀκούει στὸ πρῶτο πρό-
σωπο γράφουμε. Θυμοῦμαι τί παράξενη ἐντύπωση
ποῦ μοῦ ἔδωκε στὴν Πόλιν, στὰ 1886, κάποιος φί-
λος μας μιὰ μέρα ποῦ μοῦ μίλησε γιὰ τὴ Ῥαιδε-
στό. Ἀμέσως κατάλαβα τί τρέχει· ὁ ἄθροπος γύ-
ρεθε νὰ μοῦ δείξῃ ἐμένα τὸν Ἑβρωπαῖον, ἐμένα τὸν
καθηγητὴ, πῶς γινώριζε τὸν τύπο τὸν ὀρθόν, πῶς δὲν
ἔλεγε ἀφτὸς μὲ τοὺς χυδαίους τῶρα, ἂν καὶ χυ-
δαῖο, Ῥοδοστό. Μικραῖνε, στενέβαινε τὰ χεῖλη
του, ἐνῶ τὸ πρόφερε, καὶ τὸ κακάρωνε. Λυπήθηκα
τρυφερά τὴν καθαρέτουσα ἐκείνη τὴ μέρα· τώρα
συλλογιζομαι καὶ τὴ δημοτικὴ, ποῦ χρεὸς μας νὰ
τὴ γλυτώσουμε ἀπὸ τέτοιες μικροκεφαλίες, μικρο-
πρέπειες καὶ στενοστομίες. Μέσα στὰ γενικά καὶ
πανελλήνια ποῦ εἴπαμε εἶναι καὶ τὸ ο στὸ ὅξω καὶ
στὸ ὁμπρός· δὲν εἶναι μάλιστα τὸ μόνο στὸ εἶδος
ἀφτὸ· ἀντίπαλο στὴν πρώτη συλλαβὴ βάζει συχνὰ ἡ
δέφτερη καὶ σ' ἄλλα φωνήεντα λ. χ. στὸ κοινὸ μας
τὸ ἀπάνω κτλ., κ. Ῥ. κ. Μ., Β' 169. Παρρη-
τήθηκε κιάλας πῶς σὲν πᾶει ὁ ἀντίπαλος ἀπὸ τὴ
δέφτερη στὴν πρώτη συλλαβή, δηλαδὴ τὰν ἀνεβαί-
νει, ἀντὶς νὰ κατεβῇ ἀπὸ τὴν πρώτη στὴ δέφτερη,
μ' ἄλλα λόγια, σὲν ἔχουμε ἀπανώδρομη, ὅπως εἴ-
παμε, ἡχοταιριαξιά 1), τὸ γενόμενον ἀφτὸ σημαίνει
λαὸ ἔξωπο, λαὸ ποῦ προβάλλει, ποῦ προακούει, τὰν
προτιμάτε, ποῦ ὁ νοῦς του δουλεύει, γιὰτὶ προτοῦ
βγάλῃ ἀκόμη τὸ δέφτερο φωνήεντο—ἐπάνω—τὸ
νοιώθει καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη συλλαβή, τὸ προφταίνει
ποῖν ἀκόμη τὸ ξεστομίση, σοῦ τὸ ταιριάζει ἀμέσως
—ἀπάνω—ἐνῶ ἄλλοι λαοί, ἄλλα οἱ Τούρκοι, μὲ
τὴν περίεργη τὴν ἡχοταιριαξιά τους ἀπὸ τὴν πρώτη
στὴ δέφτερη συλλαβὴ γιὰ τὰ φωνήεντα καὶ γιὰ τὰ
σύφωνα (κ. Ῥ. κ. Μ., Β', 337 καὶ ἀκ.), δείχνουν
ἄρρητα στὰ νοερά τους τὰ κινήματα. Δὲν μπορῶ νὰ
πῶ ἂν εἶναι ἀληθινὸ τὸ συμπέρασμα—μήπως κ' ἡ
ἄρρητα δὲ δείχνει μυαλό;—μὰ ὁ νόμος ἀξιομελέτη-
τος, πολὺτιμα τὰ ποτελέσματά του καὶ γιὰ τὰ παι-
διά, ποῦ ἀπαντοῦν τὴν ἴδια γλωσσικὴ ἐνέργειαν σὲ
τύπους διαφορετικούς κ' ἔτσι τοὺς συνδέει πρὸ
ἐφκοῖα τὸ κεφαλάκι τους κ' ἡ γραμματικὴ τους.

Τέτοιους ἀντίπαλους μάλιστα τόσο περισσότερο
τοὺς θέλει τὸ παιδί, μὰζὶ του καὶ τὸ ἔθνος, ποῦ
εἶναι στὴ γλώσσα του, ὅπου θαρρῶ καὶ ἂν τὴν ἀκού-
σης. Ἐδῶ σφεύρει νὰ μελετοῦμε καὶ τίς ντοπιολα-
λίες. Ἀπὸ τὰ διάφορα τὰ ντόπια καταλαβαίνουμε
ποῖος νόμος εἶναι ἢ δὲν εἶναι κοινός. Στὴν Ἀγία
Μάρθαν, ἕνας χωρικός μοῦ εἶπε μιὰ μέρα τὸ ἡσυχος
μὲ δυὸ συνεχικά ο, ἡσυχος. Σπουδαῖο τὸ λάθος, ἐ-
πειδὴ βλέπουμε πόσο ἀγαπᾷ ὁ Ῥωμῖος τὴν ἡχο-
ταιριαξιά, πόσο τοῦ γεμίζει τῶφτι, ἀφοῦ στὸ ἡσυ-

χος τὴν εἶχε κιάλας μὲ τὰ δυὸ πρῶτα ι (ἡ-υ), δὲν
τοῦ ἔφτασε ὅμως, τοῦ ῥάνηκε σὰ βουβή, τὴν ἔκαμε
πρὸ ἀνοιχτόστομη ἀκόμη μὲ τὰ δυὸ τὰ ο, καὶ πάν-
τοτες ἀπανώδρομη. Ὁ τύπος μᾶς δείχνει καὶ ἄλλο,
πῶς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ συνταιριάζονται μονάχα
οἱ δυὸ πρῶτοι συλλαβές, ἡ δέφτερη μὲ τὴν πρώτην,
συνταιριάζεται κ' ἡ τρίτη μὲ τὴν δέφτερην. Καὶ
ποῖο τὸ συμπέρασμα; Ὅτι ῥωτήσῃ ὁ σοφιστής. Ἡ δὲ
θα ῥωτήσῃ· παρὰ θὰ τὸ φωνήεν πῶς ἐμεῖς ἀπορα-
σίσαμε τώρα νὰ γράφουμε ἡσυχος, ἐπειδὴ κ' εἶναι
πρὸ κανονικόν. Δάσκαλε, φρόνιμα θὰ κάμῃς νὰ μὴ
χαλνᾷς τὴ γλώσσα σου· ἐμεῖς δὲ χαλνοῦμε τὴ δική
μας· μελετοῦμε καὶ συγκρίνουμε. Γι' ἀφτὸ εἴμαστε
καὶ ἡσυχιοι. Ἀπὸ τὰ ντόπια βγαίνει ἔκτετρα καὶ τὸ
σωστὸ νόημα τῆς κοινῆς, ὁ σωστὸς τῆς ὁ τύπος.
Ἐκεῖ ποῦ ἔχουμε τὰ ἡχοταιριασμένα τὰ κοινά, πρέ-
πει νὰ τὰ φυλάττουμε· φυλάττουμε σὲ μιὰ λέξη,
σ' ἕνα ὅξω, σ' ἕνα ὁμπρός, καὶ σὲ ὅσα συνθίζουμε
στὰ γραφτά μας—ποῦ μπορεῖς, δάσκαλε, καὶ νὰ
τὰ διαβάξῃς—φυλάττουμε τύπους ὅπου συγκεντρώ-
νεται ὅλος ὁ ἑλληνισμός.

38.

Νόμος καὶ τρόπος τοῦ νόμου.

Ἡ κοινὴ χρῆσις, θαρρῶ, καὶ τὰ βιβλία μας (κ.
λ. χ., τί λέμε στὸ Ῥω. Θέ. Α', 66, γιὰ τὸ ἐξοχή,
ὅξω, ἐξοχικό), θὰ δείξουν ποιὸς ἀπὸ τοὺς συνται-
ριασμένους τύπους μᾶς εἶναι δυνατό νὰ παραδε-
χτοῦμε, καὶ γι' ἀφτὸ δὲν ἔχουμε ἀνάγκη νὰ ξετά-
σουμε τὸ ζήτημα. Νότια τέτοιον εἶδος ὑπάρχουν
πολλὰ (κ. Et. n. σ. 47-50· Ῥ. κ. Μ., Β', 24,
1, 169 καὶ 169, 1 κτλ. κτλ.)· ἀεπαλωμένος, δρα-
πάνι, μαγαρκουῖα (=μελαγκουῖα), ἀλάδι, κιάψαμαν,
ἀροφανός, μαπαχός, ὁδῶ (=ἐδῶ), ὄροξη, νεροκὴ
(νεριακή), ἔνερο, ἀθροῖποι, λοιτουργεῖα, τσουροῦ·
εἴματα (στὴν Πόλιν, ἀπὸ μιὰ Πολίτισσα). Ἐμεῖς
γράφουμε ὅπως λένε, γράφουμε δηλαδὴ τὰ γνωστά
σ' ὅλους, ἄλλα, ἀπάνω, ἀντάμα ἀντάμα, ξελα-
γάξω, ὅξω, ὁχιρός (καὶ ἀπὸ καὶ ὁχιροτα), ὁμορφος,
ὁμπρός, τίςσερες, λοιδούδια (=λελούδια), σουσου-
ράδα. Γράφουμε καὶ ἀεπαλωμένη, προτιμότερη ἀπὸ τὴν
ἐαδέρφη, γιὰτὶ καὶ μὲ α τὴν ξέρουμε ὅσο χωρὶς α,
πᾶει ὠραῖα καὶ μὲ τᾶλλα. Ἡ καθαρέτουσα μᾶς
παίρνει κάποτε ἕνα δυὸ ἀπὸ τὰ δημοτικά μας τὰ
κανονισμένα, πότε τὰ μεταγράφει, πότε δίχως αἰτία
τὰ χαλνᾷ. Χάλασε τὸ ὁμπρός· τὸ ἄεφα τὸ μετά-
φρασε· τῆς κόλλησε τὸ νόημα—τὸ ἄεφα συχνοση-
μαίνει λόγου χάριν, μὰ νομίτε πῶς ἔπρεπε νὰ τὸ πῇ
ἀλλιώως, κ' ἔτσι βγήκε τὸ αἴφνης, ποῦ κατάντησε
ἀηδία. Ἐμεῖς θὰ σεβαστοῦμε τὴ γλώσσα τὴν κοινὴν
καὶ τοὺς νόμους ποῦ μᾶς ρυθμίζουν.

Σημαντικὸ εἶναι ὡστόσο γιὰ τὴ γραμματικὴ
μας, γιὰ τὰ παιδιά—καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους—σὲν
ἀπαντοῦμε κανόνες ποῦ κανένα ἔχουνε ὡς κ' οἱ ἐξαί-
ρεσές του. Γιὰ τοῦτο, σωστὸ μοῦ φαίνεται νὰ πλη-
θαίνουμε στὰ γραφτά μας τοὺς τύπους ὅπου τὸ
ἄνω ι (ι, η, υ, ει, οι, με κατωπινὸ ρ γίνεται ἄνω
ο· 1) παίρνουμε πρῶτα πρῶτα, ἐννοεῖται, τὰ γνω-

1) Ἀτυλλόγιστα δλοῦς διόλου καὶ βιαστικὸς ὁ κ. Χα-
τζηδάκης (Einleitung, 333), χωρὶς καὶ νὰ νᾶναξερῇ τὰ
κυριώτερα τὰ παραδείγματα, πᾶει καὶ ἀνακατώνει τὸ νόμο
τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ι μὲ κατωπινὸ ρ καὶ τὸ νόμο τῆς ἀλλα-
γῆς τοῦ ι μὲ κατωπινὸ 2, ποῦ μήτε κοινός εἶναι· σὲν τὸν
πρῶτο μῆτε τὴν ἴδια δύναμιν ἔχει. Καμώνεται δηλαδὴ
πῶς κ' οἱ δυὸ νόμοι στέκουν στὸ ἴδιο ποῖον, γιὰτὶ ἐμεῖς
καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐρχή, προτείναμε, ὅπως τὸ ἤθελε ἡ
γλώσσα, σὲν πρῶτο καὶ ὅχι στὸ δέφτερο. Προσώπικα λόγους
σὲ ἀντικείμενα ἐπιστημονικά, ποῦ χαλνοῦν καὶ τὴ γλωσ-
σολογία τοῦ γλωσσολόγου κ. Χατζηδάκη. Προσοχὴ σὲ
τέτοιον μέθοδο ἀδύνατο νὰ δώσῃ ἀναγνώστης σέβας.

1) κ. Essai ρ-λ. 295, 335.

στά δημοτικά καὶ κοινὰ μας ἀγιοκέρι, ἄχερο (περιττὸ λοιπὸν τὸ ἄχιουρο), γεράζω, γεράματα, γέρνω (γύρω, ἀπὸ τὸ ἄτιον ἐγγρα), γερός, δέγων, θεωρία, κή, θεωρίω, θεωρίω, νολητέριμι (τῷ με ὥρατο μεταφορικὸ νόημα ὁ Παλαμᾶς, Ἀσ. Ζ., 30), κερένιος, κερὶ, κέρινος (ἀπὸ τὸ κερὶ, ποῦ εἶναι ἄτιον), κερόπητα, κερώνω, μάγερας, μαγερείω, μαγέρεσσα (ἐξαιτίας τοῦ μάγερας), μερί, μεριμήνη, μεροίνα (πὸ κανονικὸ λοιπὸν ἀπὸ τῆς μεριᾶς), νερό, νοσερός (Βλάχου Λεξ.), ξερός, πτερίδες, πίτερο (πίτουρο, Καρκ. Ἀρχαιολ. 130· μὰ περιττό), πλερώνω (καὶ πλέρωσα), σερβανί (τὸ τούρκικο εἶναι *serban*, με ἰ), σερμαγιά, σερματένιος, σεργάρι, σιδερίω (Νουμᾶς, 137, σελ. 7, στ. 3, ἐπ.), σιδερό, σιδερώω (καὶ σιδέρωμα), στερέβω (ἀπὸ στερεός), χερσόμερι, χερσόφια (χερσόχια Ταγκ. Ζ. κ. Π., 53). Ὁξω ἀπ' ἄφρα, παρὰδεχτήκαμε ἢ τουλάχιστο νόμισα φρόνιμο νὰ παραδεχθῶ καὶ κάτι ἄλλα, ἢ ποῦ τῶκουσα ὁ ἴδιος, μὰ ποῦ ἴσως πολὺ συνηθισμένα δὲν εἶναι, ἢ ποῦ γραφίκαμε ἀπὸ τοὺς δικούς μας, ἢ ποῦ ἐφκολα ταιριάζουν με τοὺς προηγούμενους ἢ ποῦ λέγονται καὶ δὲν καθιερώθηκαν ἀκόμη· ἄπλερος (Παλαμᾶς, Ἀσ. Ζ., 93, ἄπλερος, 200), ἀφερημέδα καὶ ἀφερημέιος (ποῦ μερικὸι ἄδικα τὰ γράφουν με αἰ, ἄφαιρ., ἐνῶ εἶναι ἀπὸ τὸ δασκάλικο ἀφηρημένος· ὁ διαιρεμένος ἄλλοι πρᾶμα, μορφωμένο κατεφτείας ἀπὸ τὸ διαιρῶ), ἐργόχερο (Καρκ. Ἀρχαιολ., 168· μαζὶ με τὸ ἐργόχερο, καὶ τὸ χερσόγραφο, καὶ τὸ μεταχερίζομαι, χερσονομία, ποῦ με τῇ βοήθειᾳ τοῦ χερσίου ἐχρουνται περίφημα· τὸ χερσόγραφο, καὶ ὁ Καρκιθίτσας τὸ γράφει), ζωεράδα (ὡπάρχει καὶ ζωερός, Νουμᾶς, 135, 7, 2· τὸ βάζει ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης παντοῦ· στὸ Ταξίδι μου ἀκόμη δὲν τῆλαξα· ζωηρός λέμε στὴν Πόλιν, τὸ λένε καὶ στὴν Ἀθήνα, ἐξαιτίας τοῦ τόνου τῆς ὀνομαστικῆς ζωῆς, ποῦ ὁ ζωηρός τὴ θυμίζει, ἐνῶ ἡ ζωεράδα στίκει κάπως πὸ μακριὰ στὴν ἀντίληψή μας), κερῶ (κανονικός, ὥρατος τύπος ποῦ συνηθίζεται σὲ πολλὰ μέρη, ποῦ πρέπει μάλιστα νὰ τὸν παραλάβουμε, γκατὶ πᾶσι με τὴν κεράτσα, τὴν κεραιπιά ἢ κεραιτοπιά—πολιτικὸ τὸ δέφτερο—με τῇ νοικομερά, νοικομερέβω, νοικομερείω), κεριακή (ἀπὸ παιδί ἔτσι τὸ ξέρω), κλερονομιά, κλερονόμος (ποῦ ἀκούγονται), ξεμυστερέβωμαι (Ταγκ. Ζ. κ. Π., 44· ποτέ μου ἀλλιῶς δὲν τῆβαλα), περεσία, περέτης (ἄθνηαίικα), περπολικὸ (Νουμᾶς, 137, 4, 1), πληροφορία, πληροφορῶ (καθὼς καὶ ὁ ἄπλερος· ἀνάλογο καὶ με τὸ πλερώνω· γὰρ τοὺς ἴδιους λόγους καὶ συμπλερώνω), σκληράδα, σκληραίνω (κ. πὸ κάτω), φιλόγερος (κ. πὸ κάτω), χερότερος (κ. Thumb, Hand b. d. n gr. Volks spr., 1895, σ. 5)· ἐννοεῖται, μποροῦμε πολὺ ἐφκολα κάποτε νὰ συμμορφώσουμε καὶ κάμποσους δασκαλισμούς με κάποιους τύπους ἀπ' ἄφτους ποῦ καταλογίσαμε· τὰ γεράματα, τὸ γεράζω, λ. γ., ὡς ἀφύσους πιά καὶ τὸ γέρο, μὰς δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ γράφουμε γεραλέος, ἂν τὸ χρειαστοῦμε, γερατεῖα, γεροκομῖο, γεροκομῶ, γεροτρόφος, γεροτροφιῇ (πὸ σωστὸ δημοτικὸ θάτανε γεροθρόφος, γεροθροφιῇ, ἐπειδὴ θροφή, θρόφω, θαφῶ εἶναι τὰ καθάρια δημοτικά), κτλ. κτλ. Τὸ μέτρο καὶ ἡ πράξη θὰ μὰς δείξουν καὶ τῆλλα.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐξαιρέσεις ἀρκετές. Ἀς τίς ἀραδιάσουμε καὶ τοῦτες· ἄγκυρα, ἄμοιρος (κακόμοιρος, καλόμοιρος), ἄπειρος, Ἀργυρή, ἀργυρός, ἀργυρώνω, ἀσηρός, βιράω. Βιργινία, βούτυρο, βυριά, γυρέβω, γυρισμός, γυριστός, γυρίος, ἐγγρα, ἐδερα, εἰρήνη, ἐπιχειρήματα, ἐσσυρα, Ἡπειρο, κηρύχνω, κυρία, κυριέβω, κυριός, κυριώνω, λυπηρός

(κ. λυπερός, Νουμᾶς, 163, σ. 10, στ. 2 καὶ Ἀσπ., 29 τοῦ Σταθίου, 1905, 1, 5), μάρτυρας, μιρί (τὸ μιρί τὰ πῆρε, τὸ μιρί, δηλαδὴ πρᾶμα τῆς κυβένησης, τὸ δημεμένο), μοιραδιῶ (Νουμᾶς, 137, 3, 2 ἐπ.), μοιράζω, μοιρασιά, μυρίζω, μυριτιά, μυριόπλουτος (καὶ ἄλλα τῆλλα με τὸ μυριό-), μυρωδιά, μυστρί, μυστριά, μυστρίζω, ὄνειρο, πειράζω, πατερντί, πιρῶνι, πονηρός, πυρωμένος, πυρώνω κτλ., πυροβολιῶ, σειρά, σειρήνι, σιρίγκα, σιρόπι, σκληρός (κ. πὸ κάτω), σμυρίλι (καὶ σμερίλι), σπυρί, σπυρῶνι, σιρίζω, σφυρί, σφυρίζω (σφυριγματιῶ κτλ.), τηράζω, τηρῶ, τηράντι, τηρίζω, τηρίρι, τηρίζω, τσιριμιόνες, τολμηρός, τυρανῶ, τυραννία, τυράζω (τυχαίνει νὰ τὸ γράψουμε, μὲ... σπάνια), τυρί, τυρινή, τυρόγαλα, φυλαργυρία, υδράργυρος, χηρίος (κ. π. κ.), χοιρινά.

Τὶ λόγο ἔχουν ἀφτά; Ἐχουν ὅλα τοὺς θαξῶ ἢ τὰ περισσότερα.

Πολλὰ εἶναι δασκαλισμοί, καὶ ἔτσι βαστοῦνε ἀκόμη τὸ ἐκπὸ τὴν καθαρῆς, ὅταν τῆς τὰ δανειζόμεστε· ἄπειρος, ἀργυρός, ἀργυρώνω, ἀσηρός, εἰρήνη, κυριός, κυριώνω, λυπηρός, μάρτυρας, μυριόπλουτος καὶ ὅλα τὰ μυριό-, πονηρός, πυρωμένος, πυρώνω, πυροβολιῶ, σειρά, σκληρός, τολμηρός, τυραννία—ἔτσι καὶ τὸ τυρανῶ, τυράζω, υδράργυρος.

Μερικὰ θέλουνε ἰδιαίτερη ζέση· τὸ κυριός καὶ τὸ κυριώνω λέγονται καὶ με τὸ ε, κερὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ τυπογραφικά (στὴ Σόρα)· λοιπὸν μποροῦμε νὰ τὸ προτιμήσουμε· ὁ σκληρός δὲ νὰ μὴν εἶναι ἀκέραια δημοτικὸ· τὸ καθαρὸ δημοτικὸ μοιάζει νὰ εἶναι πτοῦρος, ξένο ποῦ σώζει τὸν κανόνα καὶ ποῦ τὸ λέει πολὺ ὁ λαός· λέει ὅμως καὶ σκληράδα, ποῦ τῷφταις ἀπὸ τὸ σκληρός, γὰρ τοῦτο καὶ τὸ κανόνισε, καὶ ὅπως συχνοτυχαίνει, κανόνισε μόνο τὸ παρὰγωγ, ξεχωρίζοντας τὴν παραγωγή· ὅτι ἔνα με σκιωνικὸ κείμενο (Cyril. 76. 10) βρίσκεται καὶ σκληροσύνη· θὰ βρισκῆται καὶ σκληρός, —ποῦ ὡς τώρα δὲν τόλμησα νὰ τὸ γράψω καὶ μπορεῖ νὰχῶ ἄδικο.

Κι ἀφῶ μιλοῦμε γὰρ τόλμη, ὁ τολμηρός στὴ γλώσσα μας δὲν κάνει· κάνει ὁ τολμημέρος ποῦ ἐμε κατπινὸ ο δὲν ἔχει. Ἔτσι καὶ ὁ λυπητός, ποῦ εἶναι τὸ καθαρὸ δημοτικὸ μας. Ὁ υδράργυρος λέγεται καὶ γιάργυρο· μὰ θαξῶ πῶς πρέπει νὰ κρατήσουμε τὸν υδράργυρο σὰν ὄρος ἐπιστημονικὸς ποῦ εἶναι.

Ἄλλη σειρά θάνοῖζουμε τώρα με κάτι ἄλλους δασκαλισμούς ποῦ ἂν καὶ φαίνονται ἀνώμαλοι, δὲν εἶναι ὅσο φαίνονται. Παρατηρήστε τοὺς ἀκόλουθους τύπους· Ἀργυρή, Βιργινία, Εἰρήνη (Ἐρήνη στὴ Χιὸ καὶ ἄλλου) καὶ εἰρήνη, ἐπιχειρήματα, Ἡπειρο, κυρία, κυριέβω, μυριόπλουτος, μυριό-, σιρίζω, φυλαργυρία· βλέπετε πῶς κ' ἐπὶ μοιάζουν με τὰ δημοτικά μας, γυρίζω, γυρισμός, γυριστός, κηρύχνω, μιρί, μυρίζω, μυριτιά (κάποτε ὅμως καὶ μυρικιά, κ. πὸ κάτω), πατρντί, σειρήνι, σιρίγκα, σμυρίλι, σπυρί, σπυρῶνι, σιρίζω, σφυρί, σφυρίζω, τηρίζω, τηρίρι, τηρίζω, τσιριμιόνες, τυρί, τυρινή (κ. καὶ π. κ.), χοιρινά (κ. καὶ π. κ.). Καὶ σὲ τί μοιάζουν; Μοιάζουνε στὰ δύο τοὺς τὰ συνεχῆ ε, ποῦ τὸ ἔνα βαστᾷ τὸ ἄλλο καὶ δὲν τὰφίνει νὰ γίνῃ ε, ἀκόμα καὶ με κατπινὸ του ο, ἢ τουλάχιστο δυσκολώτερα καὶ πὸ σπάνια τὰφίνει. Γιατὶ πῶς ἀλλιῶς νὰ τὸ ξηγήσουμε ποῦ καὶ στὰ δημοτικά, στὸ πατρντί ἄφα, στὴ σιρίγκα, στὸ μιρί, δὲν ἀλλάζουμε τὸ ε πρὶν ἀπὸ τὸ ο; Θὰ μὴ πῆς, τῆλλαξάμε στὸ κερὶ καὶ στὸ μερί, γατὶ καὶ σ' ἀφτά ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ ὁ ἴδιος νόμος. Σιστό. Μπορεῖ ὅμως νὰ

γενήκαμε καὶ τὰ δύο σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἡ ἀνιπαλιὰ τῆς δέφτερης συλλαβῆς στὴν πρώτη δὲν εἶχε τόση δύναμη, ἐπειδὴ ἀπὸ ἀντιπαλιὰ μνήσκει τὸ ε με κατπινὸ ο, καὶ καλὰ κάναμε πὸ ἀπάνω ποῦ κρατήσαμε τοὺς ἀντιπαλούς, ἀφῶ βλέπουμε πῶς παίζουσε ῥόλο στὴ γλώσσα. Ἐμένα μὴ φαίνεται μάλιστα πῶς παίζουσε σημαντικὸ. Μὰ τὰποδείχνει καὶ ὁ τύπος μυριμήνη στὴν Τραπεζούντα (κ. F o g, Laatsqitem, 99), μὰς τὰποδείχνει καὶ ἔνα ἐμπυρίζει (Cyril. 35, 4), στὴν Κύπρο. Μὰς τὰποδείχνει πὸ ξάστερα καὶ ἔνας ξετισμός. Κάπου ἀνάφερα τὸν τύπον σιριάνι, ποῦ τὸν ἔκουσα στὴ Σαντορίνη (Essai de gr. hist. 3-λ, σ. 305). Παράξενο τὸ πρῶτο ε. Τὸ τούρκικο, σερῶν, ποῦ ε δὲν ἔχει. Πῶς δὲν εἶναι; Ἰδοὺ θαξῶ τί ἀκολούθησε. Τὸ σερῶν, τὸ εἶπανε πρῶτα σερῶν ἢ σερῶνι· ἔτσι ἀρχίσανε. δηλαδὴ με ε τὸ δέφτερο, καὶ ἔχ' ε, σερῶνι, ὅπως τὸ γράφουμε καὶ τὸ ἀφτό, ποῦ εἶπανε φωνήεντο, ἔφερε καὶ ἄλλο ε στὴ θέσῃ τοῦ ε τῆς προηγούμενης συλλαβῆς, σιριάνι. Ὅταν πάλι τὸ δέφτερο ἐκαταστάλαξε ρυθμικὰ τοῦ στο ε, δὲν ξεχάστηκε τὸ πρῶτο καὶ γὰρ τοῦτο μὴ τῶλεγε πάντῃ με ε ὁ Σαντορινιός. 1) Γὰρ τὸν ἴδιον λόγο νομίζω πῶς λέμε καὶ βυριά, καὶ κυριέβω (=κυργέβω ἢ κυριέβω), καὶ μυριόπλουτος (=μυριόπλουτος ἢ μυριόπλ.), καὶ χηρίος (=χηριός ἢ χηριός), ἂν καὶ συνηθίζεται, μὰ πὸ σπάνια, ὁ χηριός. Πῶς ἔχει νὰ πῆ ὁ ἀντιπαλός, δὲν εἶναι ζήτημα, γατὶ ὁ φιλόγερος ἔφαρκα ὡπάρχει καὶ γὰρ με γε τὸν ξέρω· μὰ δὲν ξέρω φιλαργερία, φιλαργυρία τῶχω πάντῃ μου ἀκουστὰ, καὶ ἡ διαφορὰ τους ἴσα ἴσα ποῦ ὁ φιλόγερος ἔχει ἔνα ε, ἐνῶ ὁ φιλαργερία ἔχει δύο.

Δυὸ ἐξαιρέσεις καὶ μετὶ εἶδαμε ὡς τώρα, ποῦ βοήκαμε μὴ φαίνεται τὸ λόγο τῆς καθαρῆς. Νὰ καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τοὺς τύπους ποῦ ἀραδιάσαμε πὸ ἀπάνω, μερικὸι τὸν ζουνται, σὰν τοὺς κλίνεις, καὶ στὸ ε, ποῦ ἴσως γι' ἀφτό ξαναγίνεται ὁ λόγος, δηλαδὴ δὲν προρπᾶναι νὰ γίνῃ ε. ἢ γίνεταί καὶ ξαναγίνεται. Λ. γ., ἐκεῖ ποῦ πᾶς νὰ πῆς γερέβω, ἔφαρκα λές καὶ ἔνα γύρεβα· τὸ γύρεβα, ὅπου εἶναι τονισμένο τὸ ε, βαστᾷ καὶ τὸ ἄτιον ἀπὸ ἀναλογία καὶ ἔτσι μνήσκει τὸ ε στὸ μνημονικὸ μας. Τέτοια κάμποσα· ἐγγρα, ἐδερα, ἐσπειρα, ἐσσυρα, ἐξαιτίας τοῦ γύρω, δέρω, σπειρῶ, σύρω, γύρε, δέρε, σπείρε, σύρε (ἴσως γι' ἀφτό καὶ συρᾶ καὶ συρός) κτλ., ὅσο καὶ ἂν ὡπάρχει γέρον, σπέρνω, σέρνω, μοιράζω, μοίρασα, ὄνειρο, ὄνειρον, ὄνειρατα, πειράζω, πειράξε, πειράξα, τηράζω, τηράξα, τηρῶ, τηρήσα κτλ. Κατόπι, πολὺ πιθανὸ νὰ συμμορφωθῶναι καὶ ἀφτά, ὅπως συμμορφωθήκαμε τὸ πλερώνω, γεράζω, ποῦ λέγονται μάλιστα ε καὶ με ε τονισμένο, πλέρωσα, γέρωσα. Δὲ μοιάζει ὅμως νὰ συμμορφωθῆκαμε ἀκόμη, πρᾶς ποῦ καὶ ποῦ σὶ ντοπιολαλιές. Θὰ τὸ δοῦμε παρακάτω.

Ἐχουμε καὶ ἄλλὰ ποῦ ἀσυμμόρφωτα συνηθίζονται στὴν κοινὴ χρῆσι, χωρὶς νὰ καλοβλέπουμε τὸ λόγο· ἄγκυρα, ἄμοιρος (καλόμοιρος, κακόμοιρος), βιράω, βούτυρο, μοιραδικὸ, μοιρασιά, μυρωδιά, πιρῶνι,

1) Τὸ βλέπω τώρα καὶ στὸ «Νουμᾶς» (165, σ. 2, στ. 3 καὶ σ. 3, στ. 1) γραμμένο σιριάνι καὶ σιριανᾶει. Δὲν ξέρω ἀπὸ τί τόπο εἶναι κείνος ποῦ ὑπογράφει Κάπριος.

σιρόπι, σπιρούμι, τιράντα, τυρόγαλα. Δέκα, δεκατέσσερα όλα μαζί.

Μερικά υπάρχουνε και με τὸ κανονικὸ τὸ ε, γιατί ἀπὸ ἀκούγεται δῶθε κείθε και σὲ κάποια ῥήματα πού καταλογίσκαμε και στίς λέξεις πού συνηθίζονται ἀσυμμόρφωτες, λ. χ. ἓνα γυρέβω, πού τὸ ξεσήλωσα στὴν Πάρο και πρωτίτερα στὴ Χιό (E. l. n g., 49, 2 σημείωση δική μου), ἓνα βούτερο στὴν Τραπεζούντα (Fog, Louisgslern, 99)· ὡς και ἀπὸ ἓναν Ἀθηναῖο μαζώξα τοὺς ἀκόλουθους τύπους μεράζω, Ἡπερώτης, σερά (=σειρά), περάζει, Κέριερα, ἀφοτερός, ποστερίζεις (=ἐπιστηρίζεις, οὐσιαστικὸ) κ. E. l. n g. 216. Ἐδῶτα μάλιστα στ' Ὀνειρο τοῦ Γιαννίρη (σ. 337) ἓνα μεράση τῆς Ἀγίας Μάρθας, ὅπου μὲ τὸ εἶπαν· μὲ τῶθαλα εἶται, γιὰ νὰ ξέριουμε πῶς και ἀπὸ ὑπάρχει, ὅχι τάχα με τὸ σκοπὸ νὰ τὸ παραδεχτοῦμε μὴ γιὰ πάντα. Τὸ μεράζω σὲ νὰ πηγαίνει πρὸ συντροπικῶς με τὸ μέρος παρὰ με τὴ μοῖρα, και γιὰ τοῦτο δὲ συμφέρει πρὶν ἀπὸ τ' Ὀνειρο τοῦ Γιαννίρη (1897), δὲν τῆς γινώσκω κιόλας πῶς δικαιολογείται τὸ ε τοῦ μοιράζω ἀπὸ τὸ μοίρασε, μοίρασα, μοίρασα (κ. E. l. n g., 1892, 49, 2). Καί τότες δὲν πειράζει πιά τὸν κανόνα· ἔχει και ἀπὸ γενικὸ κανόνα δικό του.

Γιὰ τῆλλα, πρέπει νὰ δοῦμε. Βέβαια πῶς ἂν τὸ βούτερο ἔγινε βούτερο στὴν Ἀθήνα ἢ στὴν Πόλη, κίθως ὑποθέτω, καὶ νὰ μὴ και ἀπὸ τώρα στὸ φωνάκι μας τὸ δημοτικόν. Εἰδμενὴ προσμένουμε, γιατί στὰ τέτοια χρειάζεται πομὸνὴ και ὁ κανόνας σὲ μᾶς δὲν κατέστησε διόλου μανία, ὅπως μὴ φορὰ στοὺς δασκάλους με τοὺς ἀττικισμοὺς τοῦ κ. Κέντου ἢ με τίς Ἀπόκρισις και με τὸ βαρέλιον πού μᾶς τὰ κανονίζουνε, ὥσπου νὰ πνίξουνε τὴ γλώσσα. Θέλει μέτρο ἢ δουλειά. Θέλει παρατήρηση, γιὰ νὰ συβιάσῃ τὸν κανόνα με τὴ συνήθεια τὴν κοινή. Λοιπὸν ἂς ξέριουμε μὴ στενὴ ματιὰ στίς δέκα ἢ δεκατέσσερες ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνα· ἢ ἀγκουρα, πού ἀρχίζουμε κιόλας νὰ τὴ γράφουμε (κ. Ταγκόπουλου, Ζ. κ. Η., 76), μοιάζει νὰ εἶναι ὁ καθαρότερος δημοτικὸς τύπος, και πάει ταίρι ταίρι με τὸ ξουράφι, πού και τοῦτο θάπρεπε τάχα νὰ λέγεται ξουράφι (ξουρίφι), πρᾶμα πού δὲ γίνεται. Ἄς παραδεχτοῦμε λοιπὸν τὸ ου και γλυτώνουμε. Δὲ γλυτώνουμε ὅμως με τῆλλα. Τὸ πιρούμι μᾶς τὸ κάνει πείσμα, ὅσο και ἂν ἔχουμε περονιάζω (περονιάσε, Νουμάς, 137, 8, 1 ἐπ. τοῦ Ἐξάρχου), ὅσο και ἂν εἶναι κανονικὸ τὸ πρωτότυπο (περόνη), ὅσο και ἂ συγγενέσει τὸ νόημα με τὸ πέρασα, περονῶ! Τὸνειρο πάλι ἀδύνατο νὰ τῆλλαζουμε, και ἂς λένε εἴνορο ἢ ἐνερο σὲ δύο τρεῖς ντοπιολαλιές· τὸ ε τῆς κοινῆς στηρίζεται και σὲ νόμο φυσιολογικόν, πού ἄλλου τὸν ξηγήσαμε (E. l. n g., σ. 49, σμ. 2, στὸ τέλος, σ. 50). Ἀζήγητα θάπομεινουμε ὁ ἀμοιρος, (καλόμοιρος, κακόμοιρος, μοιραδικόν, μοιρασιόν· ἴσως ἢ μοῖρα μας τὸ φταίει, με τὸν τόνο τῆς), βιράρω, μυρωδιά (μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ε ἀπὸ τὸ μυρίζω, ὅπου ἔχει τὸ λέγο του), σιρόπι, σπιρούμι (κ. E. l. n g., 49, 2), τιράντα, τυρόγαλα (θὰ τὸ φέρνῃ τὸ τυρί).

Μᾶλλα λόγια, ἔχουμε δώδεκα λέξεις πού δὲν ἀκολουθοῦνε τὸν κανόνα· λοιπὸν τί θὰ κάμουμε; Ὁ δάσκαλος θὰ μᾶς τὸ πῇ, γιατί ἀπὸς πάντα του κανονίζει· νὰ παραδεχτοῦμε παντοῦ τὸν τύπο τῆς καθαρεύουσας, πού παντοῦ βαστᾷ τὸ ε, κ' ἔτσι νὰ τὰ μοιομερφώσουμε ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη. Θὰ μᾶς διδάξῃ κιόλας πῶς ἔρχοιο γιὰ μᾶς τοὺς δημοτικιστάδες νὰ πάρουμε τὸν τύπο τῆς καθαρεύουσας, ἀφοῦ στὴ Θεσσαλία, στὴν Ἡπειρο, στὴν Πάρο και

ἄλλου, τὸ ἄτονο ε γίνεται ε στὴν ντόπια τὴν καθάρια δημοτικὴ προφορά, νιρὸ ἀντὶς νερό, νιρὶ ἀντὶς νερί κτλ., δηλαδή ὡς και με ρ! Μήτε νὰ τὸ στοχαστοῦμε ποτὲ μας τέτοιο πρᾶμα. Ἐμεῖς δὲ χτίζουμε γλώσσα στὰ σύννεφα· προσέχουμε στὴ γλώσσα τὴν κοινή. Ἐμεῖς δὲ στρεβλώνουμε τὴ γλώσσα, τὴν μακλώνουμε· δὲν τὴ διορθώνουμε, τὴν καλλιεργούμε. Ἀλλῆλα πού θὰ χάνουμε και τὸν κόπο μας, ἂν ἄξαφνα γυρέσαμε νὰ κάμουμε ε ὅλα τὰ ε πρὶν ἀπὸ ἓνα ρ, γιατί ὁ νόμος δὲν ἔπαψε και σήμερα νὰ ἐνεργᾷ· τὸ βλέπουμε και ἀπὸ τὸν περέτη και ἀπὸ τὴν περεσία και ἀπὸ τὸν Περάια, πού ἀλλάξανε τὸ ε τοῦ τῶρα τῶρα· τὸ βλέπουμε και ἀπὸ τίς λέξεις τοῦ σκολεῖου, ἀφορημένος, ἀφορημίδα και κάτι ἄλλες πού καταλογίσκαμε, τὸ βλέπουμε ὡς και ἀπὸ Σπεριδιωνα, πού ἄξαφνα θάκούσης στοὺς Κορρούς. Μὰ τί νὰ ποῦμε πού και ὁ ἄπειρος κατέστησε ἄπειρος στὸνομα ἐνὸς χωριοῦ τῆς Νάξου, Ἀπεράθου (Ἀπερανθον). Ὡστε πιθανὸ ἢ και σίγουρο, οἱ δασκαλισμοὶ νὰ διορθωθῶνε, ὅχι τὰ δημοτικὰ και πάντα τοὺς ζαντανά.

Ἀλλῶς μποροῦμε κάπου κάπου νὰ μιμηθοῦμε τὴν καθαρεύουσα, τουλάχιστο νὰ μὴν τῆς χαλάσουμε τὸ χατίρι. Τὸ ἐρμηνέβω τῆς ἄξαφνα καλῆτερο ἀπὸ τὸ ἀρμηνέβω τὸ δικό μας ἢ τὸ ὀρμηνέβω, πού τῶγραφε ὡστόσο ἓνας Βηλαράς. Ἡ καθαρεύουσα ὅμως ἐδῶ πρὸ σύφωνα και με τὴ δημοτικὴ, πού ἀγαπᾷ τὸ ε με κατοπινὸ ρ. Μὰ δύσκολο και νὰ στερεωθοῦμε λέξη σὴν τὸ ἀρμηνέβω πού καθιερώθηκε με σημασία ἰδιαίτερη και πού ἔτσι πιά τὴν ἔχουμε και μεῖς (κ. Ταξ.β', 32=Ταξ.α' 7). Λοιπὸν τὴν κρατοῦμε, ἅμα κρατοῦμε και τὴ σημασία. Ὅταν πάλι ὁ λόγος γιὰ ἐρμηνέβω, με τὸ νόημα τῆς καθιέρουσας, ἐρμηνέβω κείμειο, ἢ γιὰ ἐρμηνεία—ὀρμηνεία, πού τὸ ἤθελε ὁ Βηλαράς—με τὸ νόημα κρατοῦμε και τὸ ε. Πλοῦτος, ἀφοῦ κάμουμε δύο λέξεις. Προτιμῶντας τὸ α, δηλαδή τὸ ἀρμηνέβω, προτιμοῦμε κιόλας τύπο πρὸ συνηθισμένον, μὲ φανταίνεται, ἀπὸ τὸ ὀρμηνέβω, και στὴν Πόλη και στὴν Ἀθήνα.

39.

II μὴν σειρὰ βοηθᾷ κάποτες τὴν ἄλλην.

Ἐνα συμπέρασμα βγαίνει θαρρῶ ἀπὸ τὰ εἰπωμένα μας γιὰ τὸ ρ και τὸ ε, δηλαδή πῶς στὴ γραφτὴ μας γλώσσῃ, ὅσο περισσότερους τύπους μπορεῖ κανεὶς νὰ μαζώξῃ, γιὰ νὰ βαστάξῃ τὸν κανόνα, τόσο τὸ καλῆτερο, ἐπειδὴ γενικεύοντας ὠφελοῦμε τὸ ἔθνος, ἐφοκλύουμε και τὴν παράδοση τῆς γραμματικῆς στὰ σκολειά. Ἐγράψα ὅμως κάπου στὸ Ταξίδι μου (Ταξ.α', 220 = Ταξ.β', 201) πῶς θάρθῃ ἀργότερα ἐποχὴ ὅπου «οἱ προκομμένοι θὰ φωνάζουνε κ' οἱ δασκαὶ ε θὰ παραπονιῶνται πού ἡ γλώσσα μου δὲν εἶναι ἀρετὰ δημοτικὴ. Καθαρεύουσα θὰ καταντήσῃ ἡ γλώσσα πού γράφω τώρα, και ὅσα λέω στοὺς δασκάλους, θὰ μὲ τὰ λένε μένα.» Φοβοῦμαι, μήπως και βγῇκα προφήτης, μήπως κ' ἡ προφητεία μου ἀλήθευε ἀπὸ τώρα. Φοβοῦμαι, μ' ἄλλα λόγια, μήπως κ' οἱ φίλοι μου οἱ νεόφυτοι τὸ παρακάμουνε στὸ ζῆλο, ἴσως και στὸ φανατισμό. Πολύ τοὺς συστήνω νὰ προσέχουνε στὴ σειρά, μὰ νὰ προσέχουνε κάποτες και στίς σειρές. Ἄς τὸ δοῦμε και ἀπὸ, γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὰ προηγούμενα, νὰ τάποσώσουμε κιόλας, ἀφοῦ πάντα τὸ ζήτημα γιὰ τὸ ε και τὸ ρ.

Νόμος ἀξιοπαρατήρητος στὴν κοινή μας γλώσσα, πού τὸ ἄτονο ε, ἀνάμεσα σὲ δύο σύφωνα, παρὰ πῆται στὴν προφορά, και πῶς βοηθᾷ κάποτες τὸ

νόμο ἢ γειτονιὰ κανόνος ρ. Λέμε ὅλοι μας καθεμερὸς (καλῆτερο ἀπὸ τὸ καθημερινός, γιατί δὲν ἔχουμε πιά ἡμέρα, μέρα ἔχουμε), κοροφῇ, νυχτερινός, περγελῶ, περπατῶ, πέροι, σημερινός, στερνός (ἢ και ὑστερινός). Λέμε ὅμως και χωρὶς νὰ βοήθηται ρ στὴ μέση, εἰκοσπέντε, πού τὸ συνηθίζουνε πολλοὶ και μοιάζει νὰ κατέστησε κοινόν, κάτσε (ἀπὸ τὸ κᾶθησε, κάθησε και τότες ἐνεργεῖται κάτσε), σχώριο μ' ἓνα σχώριο, μ' ἓνα δίκρι, τὸ γνωστὸ τοῦ Βαλαωρίτη, σχωρονῶ. 1) Λοιπὸν, ἔταν ἀκούω ἄξαφνα ἓνα ξυνιάζω=ξυνιάζω, τιτῶνω τῶρτί μου. Μὰ νὰ μᾶς πῇ και πού τάκούω! Ἐγὼ, λ. χ., ἀπὸ παιδί τάκούα στὴν Πόλῃ· τὸ λέγανε σπῖτι μας, δούλοι και ἀρεντικά, τὸ λέγανε στὰ σπῖτια ὅπου συνηθίζαμε, τὸ λέγανε ὅσοι γνώριζα, και τὸ λέγανε, μὴν ξεγνοῦμε, στὴν Πόλῃ πού εἶναι κέντρο σχηματικόν, πού εἶτανε μάλιστα κέντρο πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Λόγος δὲν ὑπάρχει νὰ μὴν τὸ παραδεχτοῦμε.

Νὰ παραδεχτοῦμε τώρα ὅλα τὰ παραπεσμένα τὰ ε; Δὲ γίνεται. Θάπρεπε τότες νὰ λέγαμε πιρῖδα, φτεῖα (φτεῖα), ζιμόνω, θηλῆς, θμός, πῆρι, ἄδικος, μάλιστα με ε, ἄδ. ρ. Θάπρεπε νὰ μιλούσαμε ὅπως μιλοῦνε στὴ Θεσσαλία, στὴν Ἀντρο, στὴν Πάρο κτλ., θάπρεπε ἀντὶς παρσικία, νὰ γράφουμε παρσικί. Θάπρεπε νὰ καθιερώναμε ντόπικα και ὅχι κοινὴ γλώσσα. Ὁ δάσκαλος, πού ὅλο προοραξίεται τίς διαφορὰς ντοπιολαλιῶς, γιὰ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τάχα πῶς δὲν ἔχουμε γλώσσα κοινή, ἐδῶ θὰ σκουναψῇ, γιατί τοῦ κόβεται ὁ αἶρας. Πρῶτοι ἐμεῖς κάμαμε τὴ διάκριση. Τὴν κανονίσκαμε κιόλας. Ἐγὼ θαρρῶ μάλιστα πῶς μᾶς ἔρχεται δύσκολο νὰ πλουτίσουμε τὸ νόμο με κάτι λέξεις πού ὅσο ντόπιες και ἂν εἶναι, εἶναι ὡστόσο πρὸ διαδομένης στὸ βωμολόχο ἀπὸ τὴ φτεῖα, τὸ χαμπλός (χαμηλός) και ἔτι ἄλλο θέλεις. Τὸ σᾶρι, ὁ σβαστικός και τὸ φῆλι κάλλια νὰ μείνουνε ἐξω ἀπὸ τὰ βιβλία μας. Μᾶς φτάνουνε τὸ σιτάρι και τὸ φυτίλι, γιὰ φαγὴ και γιὰ ῥῆς.

Φαντασθῆτε ὅμως τί ἔπει πρᾶμα πού θάτανε ἂν κατωρθώναμε τουλάχιστο νὰ τακτοποιήσουμε ἄξαφνα με τὸ σημερινόν και τὸ στερνόν μας ὅσα ἐπιθέτα μᾶς περυσιαζοῦνε ἢ ἀνέμεσα σὲ ρ και ν στὴν κατὰλήξη -ο-ινός! Καί τί μᾶς ἐμποδίζει; Ἐπει τὰ ξέριουμε στὴ Ζάκυνθο· ἔτσι τὰ ξέριουμε στὰ Ἐρτζάνητα. ἔτσι, τὰ λένε, ἄβγερινός, καλοκαιρινός, σπερνός (οἱς τρεῖς θὰ σπερνιάσω, μὲ εἶπε στὴν Πάρο ἓνας παπᾶς), τωρινός κτλ. Ἀλλὰ ἔχουνε και ἀλλοτερινός, και περσινός, και χτερινός, και ἄλλα τέτοια πρὸ νόστιμα. Κι ὅμως πρέπει νὰ τοὺς ἀφήσουμε γειά. Πρέπει νὰ φησίζουμε γειά ὡς και τὸν καλοκαιρινόν, πού τὸ ε τῆς ὀνομαστικῆς καλοκαίρι φαίνεται και τοῦ διαφεντέβει ἀκόμη τὸ ε τὸ συνηθισμένον μας. Δὲ θὰ πῇ ὅμως πῶς δὲ γράφεται περσινός και ὁ καλοκαιρινός, γιατί σὰ νὰρχίζῃ νὰ τοῦ φέβῃ τὸ ε τοῦ. Μὰ θὰ κρατήσουμε τὸ ε και στὴ μυρική, και στὴν τυρινή, και στὰ χοιρινά. Τίς τρεῖς λέξεις τίς ἀναφέρουμε πρὸ ἀπάνω, κουθεντιάζοντας γιὰ τὸ νόμο ε+ρ=ε+ρ. Βλέπουμε πῶς ὁ ἓνας νόμος βοηθᾷ τὸν ἄλλο, πῶς βασιστοῦνται οἱ δύο σειρές. Μὲ τὰ συνεχικὰ τοὺς ἀντίχτυπα ε, τὰ χοιρινά, ἢ τυρινά και ἢ μυρική δὲν παραβαίνει τὸν κανόνα. Εἶναι και πρὸ δύσκολο, νομίζω, νὰ πλοῦνομε τὰ παραδείγματα στὸ δέφτερο νόμο παρὰ τὸν πρῶτο, πρὸ ἔρκολο νὰ γράψῃς φιλῶργερος παρὰ σιτάρι, γιατί στὸ σιτάρι κόφταις μὴ συλλαβὴ και χτυπᾷ τὸ μάτι, ἐνῶ στὸ φιλῶργερος τίποτα δὲν κόφταις, και λιγώτερο φαίνεται. Ἐδῶκα κιόλας πῶς ὅλα τὰ μεσιανὰ τᾶτονα ε δὲν παραπέφτουνε στὴν προφορά. Μεγάλος νόμος και ἀπὸς, πού πάντα μας πρέπει νὰ

1) Γιὰ τὸ εχ. κ. Ἰω. Θε., Α', 82,

τὸν προσέχουμε, γιατί βυθῶ ὅλους τοὺς ἄλλους, κι ὁ νόμος εἶναι πού μιὰ γλώσσα κοινὴ, σὲ κανένα μέ-
ρος τοῦ κόσμου, ἀνεξαιρέτους κανόνες δὲν ἔχει, ἐπειδὴ
κάθε κοινὴ γλώσσα μᾶς δείχνει τύπους παρμένους
ἀπὸ κάποια ντοπιολαλιά καὶ πού μόνον σὲ ντοπιολα-
λιά ὠριμένη ἐξαίρετη δὲ φανερώνουνε. Στὴ γραφτὴ
μας τὴ γλώσσα, ἡ δουλειὰ μας εἶναι διπλή· πρέπει
γὰρ νὰ μὴ σὲ τάξη, νῆχουμε τὸ νοῦ μας στοὺς νό-
μους τοὺς γλωσσικοὺς καὶ γλωσσολογικοὺς· ἐπειτα
μὲ τὴ γλωσσολογίαν, μὲ τὸ μέτρο, μὲ τὸ γούστο, μὲ
τὴ δύναμη τὴ σφιχτοκυβερνημένη τῆς φαντασίας, μὲ
τὴν τέχνη, πρέπει πολλὰς φορὲς νὰ ποιεῖς ὅσον ποιεῖς.

40.

Ὁρθογραφία.

Μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ζητήσουμε ὅλα ἐδῶ
ἐν ἑνί. Ὅσα εἶπαμε, τὰ εἶπαμε μόνον καὶ μόνον γιὰ
νὰ δείξουμε τὸν τρόπο. Μὲ τὴ μέθοδο βρίσκει κανεὶς
κι ὅσα δὲν προφταίνουμε νὰ πῶμε. Καὶ πολλὰ νὰ
πῶ γιὰ τὴν ὀρθογραφίαν, δὲν ἀδυνατίζω. Ἀγκαλιά,
γραμματικὴ δὲν καταπιστήσαμε. Θὰ βροῦνε τὰ ὀρ-
θογραφικὰ τὴ θέση τοὺς ἄλλοι. Ἐν ἑνί μόνον ἤθελα
νὰ σημειώσω στὸ μικρὸ μου τὸν παραγράφο, ἀπὸ
εἶναι ἡ Ἀπολογία μου. Νὰ ποιοῦντο λοιπὸν καὶ
μπροστὰ τοὺς φίλους πού δὲν καταλαβαίνουνε γιὰ
ποῖο λόγο ζακουλῶ καὶ γράφω τὴν ὑποταχτικὴν μὲ
-η. Κατὰ τὴν τῆς ὑποταχτικῆς διαφορετικὴ ἀπὸ
τὴν κατὰ τὴν τοῦ ἐνεστώτα δὲ μᾶς ἀπέμεινε οὔτε
στὴ δημοτικὴ οὔτε στὴν καθ' ἑαυτὴν. Λοιπὸν ἔχουμε
δίκοιο οἱ φίλοι κι ἀπορῶνε. Ὡστόσο μᾶς ἀπέμεινε ὁ
ἀόριστος τῆς ὑποταχτικῆς, ἐνῶ στὸν ἐνεστώτα, δι-
οριστικὴ καὶ ὑποταχτικὴ τὸ ἴδιον φιλεῖς ἢ φιλεῖς, ἐν ἑνί
καὶ τὰ δύο στὴν προφορὰ μὲ φιλήσα καὶ νὰ φιλήσω
ἀλλὰ ζοῦνε τύπο. Ἀπὸ τὸ πῶ νομίζω πὺς ἔχουμε ἀκό-
μη γερὸ μῆσα μας τὸ συναίσθημα τῆς ὑποταχτικῆς.
Τόσο γερὸ μάλιστα πὺς τὴ νοιώθουμε καὶ χωρὶς τὸ
νὰ, σὲ ἄπειρες φραστοῦλες πὺς περιττὸ νὰ τίς κατα-
λογίζουμε τώρα (ὅαν πῶ, ἂν πῶ, ἄμα πῶ κτλ.,
ὅπου ἔχουμε εἶδος μέλλοντα τῆς ὑποταχτικῆς, ξε-
χωριστὸ ἀπὸ τῆς ὀριστικῆς τὸ μέλλοντα. Θὰ μοῦ
πῆτε γιὰ τὴν κατὰ τὴν ἀδιάφορον. Σταθῆτε μιὰ
στιγμὴ. Στὴν ὀρθογραφίαν μας, ἂν παραδεχτοῦμε
παντὸς τὸ εἶ, πὺς θὰ κάμουμε γιὰ νὰ δώσουμε τὸν
ἰδιαιτέρου στὰ δύο ἀκόλουθα, οἱ διακρίσεις καὶ σὰ
διακρίσεις; Ἡ διμιλία ξέρε καὶ τὰ τονίζει ἄλλως τὸ
καθένα· στὸ χαρτί, ὅς τὰ τονίζουμε ἄλλως καὶ μεῖς,
ἀλλάζοντες τὴν ὀρθογραφίαν. Ἐπὶ τὸ βολέψαμε γιὰ
τὸ πὺς καὶ πὺς, τὸ πὺς καὶ τὸ πὺς (κ. Ταξ. β', 12,
σμ. 1), νὰ μὴν παραπονιῶνται οἱ φίλοι πὺς εἶται τὸ
θέλανε. Ἰσως πάλι παραπονιῶνται πὺς δὲν τοὺς ἀκούω
ἀπὸ πῆμα καὶ πὺς ἄδικα τοὺς ἀρνιῶμαι τὴν διμύ-
λωσὴ τῆς ὑποταχτικῆς καὶ ὀριστικῆς, γιατί τὸ παρά-
δειγμα πὺς σὲ ἀνάφερα δὲν ἀξίζει. Στὸ δέφτερο καὶ
τρίτο πρόσωπο τοῦ ἐνικού, βέβαια πὺς ἡ ὀρθογρα-
φία μᾶς εἶναι βοήθεια γιὰ νὰ ξεδιακρίνουμε. Μὰ στὸ
ξεδιακρίνουμε ἴσια ἴσια πὺς γράφω, δηλαδὴ στὸ πρῶτο
τοῦ πληθυντικοῦ καὶ τοῦ ἐνικού, στὸ δέφτερο καὶ
τρίτο τοῦ πληθυντικοῦ, ἡ ὀρθογραφία τί φελεῖ; Πὺς
θὰ μάθουμε ἂν εἶναι ἀόριστος ἢ ἐνεστώτας, ἄμα
πὺς γιὰ νὰ ξεδιακρίνουμε; Σωστό. Μὰ ὅχι καὶ
τόσο, γιατί ἂν τὸ δέφτερο καὶ τρίτο πρόσωπο δει-
χνουνε διαφορὰ, σημαίνει πὺς διαφορὰ ὑπάρχει, καὶ
τόντις ὑπάρχει στὸ μελῶδες (Ταξ. β', 12, σμ. 1).
Λοιπὸν καλὲς καὶ μεῖς νὰ τὴ σημειώσουμε παν-
τοῦ, μιὰ καὶ μᾶς σφύρει νὰ τὴ σημειώσουμε σὲ
κάμποσα ῥήματα.

Νὰ σὲ ἀνοίξω τώρα τὴν καρδιά μου; Ἡ ὀρθο-

γραφία μας εἶναι βόσκον; καὶ μήτε ῥώτημα πὺς δὲ
θὰ μείνῃ. Θάρθῃ καιρὸς ὅπου θὰ γράφουμε ἡ ψιχί, τις
ψιχίς, κι ὅπου ὁ ῥωμίδης θὰ παρηφανέβεται γιὰ τὴν
ὀρθογραφίαν του καὶ γιὰ τὴ γλώσσα του, πὺς ἀπὸ
τὴν ἀρχαία βαστά. Μὰ νὰ μὴν τὰ πασπατέβουμε
σήμερα μὲ τὸ παραπάνω τὰ ὀρθογραφικά μας. Δὲν
εἶναι ἀκόμη ὥρα. Ἐμεῖς, ὅσο μπορούμε ὅς τὴν κά-
νουμε ἀπλή· προσπαθήσα στὰ βιβλία μου καὶ μάλι-
στα στὴν Ἀπολογία, νὰ δείξω ἴσα μὲ τί βαθμὸ γίνε-
ται σήμερα νὰ πάμε. Χρειαζέται σύστημα καὶ δῶ-
χρειαζέται καὶ δῶ προτοχή στὴ σειρά. Κάποτε εἶ-
ναι τὰ πράγματα καὶ πολὺ πὺς ἐροῦλα παρὰ πὺς τὸ
θαῖξουμε. Νὰ σὲ πῶ καὶ γὼ τὸ ἡμεροῦ μου. Πρῶτα,
τὸν ἐκδότη τὸν ἔγραφα ἐγδότη ἀπὸ ἀναλογία μὲ τὸ
γδόνω (=ἐκδόνω) καὶ γιατί τῆς ἀρχαίας ἐπιγραφῆς
τὰ τέτοια βρίσκονται μὲ γ. Τὸ γ ὅμως ἀπὸ εἶχε τό-
τες ἄλλη προφορὰ εἶχε τὴν προφορὰ τοῦ δ, δηλαδὴ
ἀπαράλλαχτα τὴν προφορὰ πὺς εἶχε τὸ κ τοῦ ἐκδότη
καὶ τοῦ δασκάλου τὸ στόμα, γιατί ὁ δάσκαλος δὲ λέει
—καὶ μήτε μπορεῖ νὰ πῇ— ἐκδότης, μὲ κδ, παρὰ
ἐκδότης, μὲ κδ. Πολὺ κανονικὸ καὶ δὲν τὸ παρατή-
ρησα στὴν ἀρχή. Ἀπὸ ὥς τόσο σημεῖον δὲν ἔχουμε
γιὰ τὸ κ, ὅς τὸ γράφουμε κδ καὶ σίγουρα πὺς θὰ τὸ
διαβάσουμε ὅπως πρέπει. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ κατὶ ἄλλα.
Νὰ μὴ μᾶς ταράξῃ μήτε ἡ λήμψη μήτε ὁ κομψός.
Τὴν ἄδεια νὰ τὸ γράφουμε λήμψη καὶ κομψός, ἐννοεῖ-
ται πὺς τὴν ἔχουμε· μᾶς τὴ δίνει ὁ λαὸς πὺς χωρὶς
μ συγχὰ τὰ λέει. Μὰ δὲν πειράζει νὰ τὰ γράφουμε
σὲν τύχη, καὶ μὲ τὸ μ λήμψη, κομψός, δὲ λέει
οὔτε ὁ δάσκαλος· ὁ δάσκαλος, μὰ μὲ τὸν κομψόν,
λήμψη καὶ κομψός θὰ σὲ τὰ προφέρει, καθὼς καὶ
τὸ κακωμένον του τὸ ἀμέμπτως, ἀμέμπτως θὰ τὰ
κούσετε πάντα. Ἐκκακῶνε ὁ δάσκαλος δηλαδὴ τὸν
ἴδιο δρόμο πὺς εἶκαμε· κι ὁ λαὸς, καὶ τὸ δημοτικὸ
μας τὸ κομψός πὺς εἶνε τρία σύφωνα μὲ τὴ σειρά,
ἔχασε πρῶτα τὸ μεσικόν κ' ἔγινε κομψός, —ἐπειτα
κομψός, ἐπειδὴ μὲ τὸ συνακόλουθον τὸ σ καλὴτερα
τακτίζει, γιὰ λόγους φυσιολογικοῦς, τὸ χειλόχο π
ἀπὸ τὸ χειλόχο, μὰ πισθώρο μ, ὥστε ὁ δασκα-
λεμένος ὁ σημερινός μας ὁ κομψός θὰ καταντήσῃ κο-
ψός μὲ μῆσα. Τὴ σύμπτωση ὅμως καὶ τὴν λέμψη,
μπορούμε καὶ χωρὶς π νὰ τὰ γράφουμε. Γιὰ τὴ λήμψη
καὶ γιὰ τὸ κομψός, μᾶς λείπουν τὰ μῆσα.

Θὰ τὰ στοχαστοῦνε κι αὐτὰ κατόπι. Πάρεγο
γιὰ τὴν ὥρα, ὅχι ἔργο. Τὸ ἔργο τὸ βιαστικό, τὸ
κυριώτερον καὶ τὸ ἄγιο, εἶναι ἡ γλώσσα. Ἡ γλώσσα
θέλει ἀπλοποίησιν καὶ κανόναν. Στὴ γλώσσα λοιπὸν,
παιδιά, νὰ ξαναρθοῦμε πάλι, γιὰ νὰ ποσώσουμε τὴν
Απολογία.

Ε'.

ΤΟ ΜΟΝΟ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ

41.

Ἡ καλὴ συνείδησις κ' ἑνὸς λόγου τοῦ Ῥοῖδου.

Ὅσα εἶπαμε πὺς ἀπάνω, δηλαδὴ τὴν ἀρχὴν μας
πὺς πρέπει νὰ γενικεύουμε γιὰ νὰ μὴ ποῖσῃ μιὰ μῆσα
νὰ γίνῃ γραμματικὴ, γραμματικὴ πὺς νὰ τὴν ἔχῃ
τὸ ἔθνος θεσθερό του, γραμματικὴ πὺς νὰ τὴ μα-
θαίνουνε καὶ νὰ μὴ σκοτώνονται τὰ παιδιά, τὴν
ἀρχὴν πὺς σὲ ξεδιάλιστα πὺς ἀπάνω, τὴν εἶχα μῆσα
μου βαθιὰ ξιζωμένη κι ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμη, ὅπου
τοῖμαζα τὸ Ταξίδι μου. Ὁλοῦ μου τὸ Ταξίδι βαπτι-

ζεται σὲ τίτοιαν ἀρχή. Τὴν εἶχα, νὰ δῆτε, καὶ
γιὰ τὸ ὀρθογραφικὸν μας. Ἰσως θὰ σάξεται κανὼν ἡ
ἀλληλογραφία μου μὲ τὸ Ῥοῖδον, ἀπὸ δημοσιεύτηκε
τὸ Ταξίδι τοῦ ἔγραφα ἴσια ἴσια μιὰ φράσιν νὰ τοῦ
ξηγήσω, ἐπειδὴ θαῖξω καὶ μὲ ῥωτοῦσε, γιὰ ποῖο
λόγον τὰ ὀρθογραφικὰ μὲ β ἢ φ, ἀντίς υ, τὸ
αυ καὶ τὸ ευ. Τοῦ ἀποκρίθηκα πὺς καὶ τοῦτο στη-
ρίζεται σὲ κανόναν γενικόν, ἐπειδὴ τὸ φηρὸς καὶ τὸ
βρίσκω ἀπὸ ἀνάγκη μὲ φ καὶ β θὰ τὰ ὀρθογραφή-
σουμε, πὺς θάτανε βεβήλωσις τῆς ἀρχαίας νῆφινε
τὸν κόσμον νὰ πιστέβῃ πὺς τὸ υ τὸ προφέρναι οἱ
ἀρχαῖοι β ἢ φ, ἐνῶ τὸ ὀρθογραφικόν αυ, ευ, (ηυ),
πὺς τὸ αυ, ευ, (ηυ), στὰ χροῖα ἐκείνα, περνοῦσε
γιὰ διότογγο, καὶ διότογγο δὲν ἔχει, παρὰ ἑν ῥω-
νήντο κ' ἑν ὁμόφωνον, σὰ λέμε αβ, αφ, εβ, εφ, πὺς
τὸ αφ στὸ ἀρήμην, ἀφρός κτλ. καὶ τὸ αβ στὸ
ἀβρός, ποτὲ δὲν τοὺς κατέβηκε τοὺς προφόνους μας
νὰ τὰ νοματίσουμε διότογγοις, καὶ πὺς ἀπακρί-
τητο, ἂν ὁ σκοπὸς μας εἶναι τόντις νὰ μάθουμε
τὴν ἀρχαία, νὰ μάθουμε καὶ τὴ νεοελληνική, ἀπα-
ραίτητον νὰ ξέρομε καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς καθε-
μῆς· κ' ἔτσι νὰ δοῦμε πὺς μὲ τί τρόπο ἔγινε ἡ ἀλ-
λαγὴ στὴν ἴδια γλώσσα. Μὰ τοῦ ἔλεγχ καὶ τὸ κυ-
ριώτερον στὸ τέλος, δηλαδὴ πὺς λυπήθηκα τὰ παι-
διά. Ναι, εἶχα πᾶσι τότε σὲ πολλὰ σχολεῖα κι ἀ-
κούσει κάμποσα μαθήματα. Ἐφρίξα μὲ τὸ βόσκον
πὺς κατανοῦσε ἡ ὀρθογραφία. Μπορεῖ νὰ βλεπῇ
πολυμπροσθὰ, δὲ σὲ λέω. Θέλησα ὅμως νὰ τοὺς
γλυτώσω τοὺς στερεοὺς μας τουλάχιστον ἀπὸ ἑν βό-
σκον, τὸ βόσκον τοῦ υ στὸ αυ καὶ τὸ ευ. Ὁ καλὸς
ὁ ἄθροισμα μὲ κατὰ τὴν ἐκείνη ἐκείνη τὸ ἄθρο-
νισμὸν πὺς εἶναι ἡ τῆς τῆς ζώης μου, εἶται ἄρχισι
«Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν γνωστικῶν, ὅσα ἀπεθρασυρί-
σαν ἡ σοφία τῶν ἐθνῶν, οὐδὲν γνωρίζομεν μᾶλλον ἀρ-
μόζον εἰς τιμίον ἄνθρωπον τοῦ τῶν γάλλων ἱστοπῶν·
«Fais ce que dois, advienne que pourra» ἀκάμα-
ν, ὅτι πρέπει καὶ ὅτι θέλει ὅς γίνῃ... Ἡ τοιαύτη
περιφρόνησις τῆς πλειονοψηφίας φαίνεται ὅσα ἀπα-
ραίτητον ἐφ' ὅσον παντὸς ὁρεγόμενου τελείας εἰρήνης
πρὸς τὴν συνείδησιν τοῦ ἡ ἐπιθυμούντος ν' ἀρίστη μι-
κρόν τι ἢ μέγα καλόν ὡς ἔχον τῆς διαδόσεως αὐτοῦ
διὰ τοῦ κόσμου τούτου. Ὅσα τῶ ὅτι ἐπράχθησαν
πράγματι εὐεργετικὰ ἐφείδονται, οὐχὶ εἰς τοὺς κυ-
νηγοὺς δημοτικότητος, ἀλλ' εἰς τοὺς μὴ θεωρούντας
μέγα δυστύχημα τὸ νὰ θεωρηθῶσιν, ἐπὶ τινι τούλα-
χιστον καιρὸν, ἄφρονες παρὰ τῶν μωρῶν, μωώπες
παρὰ τῶν τυφλῶν, ἀπειράκατοι παρὰ τῶν ἀγροί-
κων καὶ ἀμαθεῖς παρὰ τῶν ἀγραμμάτων. Τοιούτου
τινὸς ἀφιλοκερδοῦς αἰσθηματικῆς προῖον εἶναι βεβαίως
τὸ εἰς χεῖρας ἡμῶν τελευταῖον ἔργον τοῦ κ. Ψυ-
χάρη. Ὅπως ἐν τῷ προλόγῳ καὶ πολλὰ τοῦ ἔργου
του, ῥητῶς καὶ σαφῶς ἐξηγεῖται, ὅπ' οὐδεμιὰς ἐβό-
σκετο ἐλπίδος ὅτι δύναται ἡ γλώσσα τοῦ «Ταξί-
δου» ν' ἀρίστη εἰς τοὺς σήμερον Ἀθηναίους ἢ νὰ εὖρη
παρ' αὐτοῖς ὑπερμάχους. Ἀπ' ἐναντίας ἦτο ἐξ ἴσου
πεπεισμένος ὅτι θέλει ἀποδοκιμασθῇ καὶ χλευασθῇ
παρὰ τῶν ἡμετέρων δημοσιογράφων, ὅσον εἶναι βέ-
βαιον καὶ οἱ ἱεραπόστολοι, οἱ πρῶτοι ἀποβαίνοντες
εἰς ἀπάτητον τινὰ νῆσον τοῦ Ὀκεανοῦ ὅτι, ἀντὶ νὰ
χριστιανίσωσι τοὺς ἰθαγενεῖς, θέλουσιν ἀρεσκῶς φα-
γεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν. Ἐλαττοῦν τῆς αὐτοθυσίας των
εἶναι, οὐχὶ ἡ ἐλπίς ἀμέσου ἐπιτυχίας, ἀλλὰ μόνον ἡ
πεποίθησις εἰς τὸ σωτήριον τοῦ κηρύγματος καὶ τὸν
βέβαιον τελικὸν θρίαμβον τῆς ἀληθείας». (Ἐστίας
1888, ἀρ. 668 σ. 658).

(Ἀκολουθεῖ).